

KLINICKA KRIMINOLOGIJA I NJEN ODNOS SA KRIMINALNOM PSIHOLOGIJOM

1. Uvodna objašnjenja

Klinička kriminalologija predstavlja kriminološki pravac koji je tokom vremena postajao sve značajni. Na nedavnom VII. međunarodnom kongresu za kriminologiju, održanom od 17. — 22. septembra 1973. u Beogradu, o kliničkoj kriminalologiji se raspravljalo kao o jednoj od tri osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji. Kliničku kriminologiju možemo posmatrati kao poseban pravac zato što se u nauci razni pravci međusobno razlikuju samo po izvesnim osnovnim teorijskim stavovima i metodskim principima od koji se polazi pri izgrađivanju naučne koncepcije.¹ Sem tih karakteristika, kao što će se videti iz kasnijeg izlaganja, rad kriminologa kliničara sadrži i stavove i metode zastupljene u drugim kriminaloškim i ostalim naučnim pravcima. Pošto je klinička kriminalologija samo jedan pravac u kriminologiji, njene pristalice mogu jednovremeno biti pristalice i raznih drugih pravaca u okviru ove veoma kompleksne nauke.

Klinička kriminalologija je u bliskoj vezi sa kriminalnom psihologijom kao »posebnom kriminološkom disciplinom« koja »proučava psihološke osnove i manifestacije kriminalnog ponašanja.«² Međutim, postoji i dosta značajnih razlika, bez obzira, što ne samo kriminologija nego i psihologija, pa i kriminalna psihologija, mogu da budu »kliničke«. Razumevanjem toga termina »klinički« donekle postaju jasnije i ove sličnosti i razlike.

Pojam »kliničkog« možda bi zahtevao sasvim kratko objašnjenje da se njegovo značenje tokom vremena nije menjalo, pa je u kriminologiju više prodrlo novije nego starije značenje, koje je rasprostranjenije u medicini. Ranije, a ponekad i sada, kliničkim se smatralo ono što se odnosi na kliniku tj. na nastavu uz bolesničku postelju (grčki kline). Još češće se pod klinikom podrazumevala ustanova gde se bolesti i njihovo lečenje izučavaju neposredno uz bolesnički krevet odnosno putem neposrednog kontakta sa pacijentom.³ U novije vreme, pod klinikom se uopšte podrazumeva mesto ili organizacija u koju dolaze lica za individualne dijagnoze i lečenje nekog fizičkog ili mentalnog poremećaja, a karakteristika kliničkog metoda je neposredno proučavanje individue kao jedinstvene celine.⁴ U psihologiji i kriminologiji pretežno se prihvata ovo novije značenje reči »klinički«, uz prilagođavanje toga individualnog proučavanja odgovarajućim naučnim oblastima.⁵

Sa kliničkom kriminalologijom i kriminalnom psihologijom ne treba izjednačavati kliničku psihologiju, iako se i prva i druga njome koriste. To je »ona grana psihologije koja se bavi psihološkim znanjem i praktično se upotrebljava kao pomoć klijentu koji ima neki poremećaj u ponašanju ili mentalni poremećaj — da dođe do boljeg snalaženja i samoizražaja.«⁶ Za nju se naglašava da pored opštih psiholoških znanja uključuje i posebna medicinska i posebna psihološka saznanja.⁷ Ova definicija kliničke psihologije, usmerene na pojedinca, zainteresovane za poromićaj u ponašanju i povezane sa medicinom, donekle će nam pomoći i da razumemo kiničku kriminologiju koja takođe treba da pomogne da se u pojedinačnom ponašanju otklone svojevrsni poremećaji.

Prema jednoj od najrasprostranjenih i najširih definicija, klinička kriminologija je jedan kriminološki pravac koji se, za razliku od opšte kriminologije, uglavnom sastoji u »multidisciplinarnom pristupanju individualnom slučaju, uz pomoć principa i metode kriminoloških nauka i specijalizovanih kriminologija«. Kroz ovaj multidisciplinarni prestup treba oceniti proučavanog delikventa, formulisati hipoteze o njegovom budućem ponašanju i izraditi program pogodnih mera koje mogu da odstrane eventualni povrat.⁸

Među jugoslovenskim autorima ne nailazimo ni na koga ko bi se izričito deklarirao za isključivog pristalicu kliničke kriminologije, iako nema sumnje da znatan broj praktičara u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija koristi kliničke metode pri dijagnosticiranju, prognoziranju i tretiranju slučajeva. Isto tako, u nekim teorijskim radovima naših autora obraćena je znatna pažnja krivičnom delu i počinitelju kao individualnim pojavama, te se tada problemima pristupa na način donekle sličan pristupanju svojstvenom kliničkoj kriminologiji.⁹

Posebnu zaslugu za prikaz i ocenu kliničkog pravca i metoda u kriminologiji ima kod nas Dr Milan Milutinović. On je već u svome udžbeniku kriminologije kritički obradio pojavu kliničkog pravca i primenu kliničke metode. Istakao je između ostalog da »klinička kriminologija ima zadatak da osvetli opasno stanje vezano za ličnost čoveka, koje se manifestuju u hroničnoj ili predstojećoj formi«. O metodu je rekao da se »iz metode proučavanja individualnih slučajeva razvila u savremenoj kriminologiji posebna klinička metoda, koja se sastoji u primeni postupka prema delinkventnom licu, koji su analogni tretmanu na klinici«. Dao je i detaljniji razradu navedenih problema, kao i značajne kritičke primedbe.¹⁰

Međutim, još su značajniji nego u udžbeniku Milutinovićev prikaz i ocena kliničke kriminologije u okviru glavnog referata »Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji« podnetog na VII. međunarodnom kongresu za kriminologiju u Beogradu 1973., kojim se dosta doprinelo međunarodnoj afirmaciji jugoslovenske kriminološke nauke. Ukazujući u dosta obimnom referatu na pozitivne strane kliničke kriminologije, Milutinović¹¹ je kritikovao i njene nedostatke. Klinička kriminologija, sa njenom interdisciplinarnom orijentacijom, nastoji prema njegovim rečima da zadovolji zahteve jedne efikasne »strategije protiv krivičnih dela« u koju se interpoliraju razne discipline. Ona je u stanju da osvetli strukturu i karakterističke ličnosti delikventa, da izuči faktore ponašanja vezane za njego-

vu ličnost, a u penitencijarnoj praksi izučavanje ličnosti osuđenika predstavlja neophodan uslov njihove klasifikacije i individualizacije tretmana. Terapeutsko osoblje ne može raditi bez poznavanja medicinskih, psiholoških i psihosocijalnih osobina osuđenika. Ali dobre strane kliničke kriminologije u sferi specijalne prevencije i resocijalizacije mogu doći u pitanje ukoliko ona nije oslobođena od raznih tradicionalnih shvatanja o o bio-psiho urođenim konstucionalnim elementima, ukoliko se ne oslobađa od ranijeg intuitivnog nivoa kliničkog ispitivanja. U celini Milutinović zamera kliničkoj kriminologiji da ne uzima u obzir u dovoljnoj meri i adekvatno socijalnu stranu problema, koja predstavlja u krajnjoj liniji determinantnu snagu kriminalnog ponašanja. Socijalne determinante i varijabile dolaze u senku medicinskog i psihološkog pristupa, iako su stimulusi iz društva u celini, koji se prenose i reflektuju preko lične sredine, uslovili marginalnu socijalizaciju ličnosti. Stoga Milutinović zaključuje da se »strategija borbe protiv kriminaliteta ne može efikasno voditi polazeći od okvira kliničkog istraživanja«. ¹²

2. Razvoj kliničke kriminologije

Pristupajući sada upoznavanju sa razvojem kliničke kriminologije videćemo da je neke ideje ovoga pravca izneo još Lombrozo, italijanski lekar za koga mnogi smatraju da od njega počinje da postoji i sama kriminologija kao nauka. On je na Međunarodnom penitencijarnom kongresu u Petrogradu 1890. govorio: »U staro vreme se verovalo da se može izučavati bolest umesto bolesnika, zločin a ne zločinca. . . . Nepotrebno je reći koliko je ovo bilo štetno, jer isti zločin mogao je biti izvršen iz strasti, u nastupu ludila, kao posledica urođene mane, i prema slučaju bile su potrebne specijalne kazne. Nepotrebna borba, i što je još gore, nepotrebno skupa, koja je vođena protiv zločina, čiji je povrat stalno u porastu, služi da prikaže rezultat naših zabluda«. ¹³ Garofalo, pravnik podvukao je važnost socijalne ankete. Među starijim piscima preovladavalo je o kliničkoj kriminologiji mišljenje slično onome što je na Međunarodnom kongresu za kriminologiju u Parizu 1900. izneo N. Pende, profesor patologije i kliničke metodologije u Rimu, da klinički treba ispitati da li kod zločina postoje kakve promene unutar sistema od koga zavisi njegovo ponašanje. A taj sistem se sastoji od »morfo-fiziko-psihogenetičke i neuro-hormonalne regulatorne konstelacije i od mozga«. Pende još dodaje da: »Ovakva dijagnostika zahteva da dijagnostičar jednovremeno bude biotipolog, opšti kliničar, neuropsiholog i neuropsihijatar«. ¹⁴ (Danas bi se umesto ovakve mnogostranosti preporučivao timski rad.).

Među kasnijim italijanskim pobornicima kliničke kriminologije poznat je još jedan lekar, profesor univerziteta u Rimu, Beninjo Di Tulio, koji ističe nužnost primene »kliničkog kriterijuma« pri izučavanju kriminaliteta. Taj »kriterijum« se sastoji u »proučavanju čovekove ličnosti u svim aspektima i kao jedinstva gde se široko ujedinjavaju snage nasledene i stečene, biološke i psihološke, socijalne i kulturne. Zbog toga — nastavlja Di Tulio — samo produbljeno izučavanje pojedinačnog slučaja može prikazati stvarni značaj koji pripada raznim faktorima kriminaliteta«. ¹⁵

Na Međunarodnom kongresu u Beogradu 1973. opet se jedan Italijan, Dakomo Kanepa, profesor kriminalne antropologije na Medicinskom fakultetu u Đenovi, istakao kao pobornik kliničke kriminologije. Rukovodeći radom sekcije koja se bavila kliničkom kriminologijom, on je podneo uvodni referat o kriminalnoj ličnosti i tipologiji delinkvenata i pored ostalog rekao: »U kliničkoj situaciji ne proučava se čovek uopšteno uzev, proučava se jedan čovek posebno. Ličnost proizilazi iz skupa elemenata dobijenih predlogom tog čoveka, u sklopu određenog društvenog konteksta, sa fizičkog i psihičkog aspekta da bismo ga razlikovali od drugih«. ¹⁶

Kliničkom kriminologijom, uprkos značajne uloge koju u razradi ovoga pravca imaju ovde navedeni i još neki drugi italijanski lekari, ne bave se ni samo Italijani ni samo lekari, niti su svi lekari-kriminolozi pristalice ovog pravca. U Nemačkoj su na primer psihijatri odigrali istaknutu ulogu u istoriji kriminologije, pa ipak, kao što navodi lekar i pravnik Gepingler, njihovi radovi tu nisu spadali u kliničku kriminologiju. Oni su se u sudsko-psihijatrijskoj oblasti po pravilu bavili samo zločincima upadljivim u psihijatrijskom smislu. Kriminolog Mergen, koji je pravnik, zalagao se za kriminološku kliniku. Ipak ne treba gubiti iz vida da je u Nemačkoj i Austriji rasprostranjeni kriminalno biološki pravac (Lenc, Zeeleg i dr.) preporučivao biološko i psihološko proučavanje individualnog prestupnika, što se inače smatra za jednu od karakteristika kliničke kriminologije.

U Belgiji su Versel (Versele) i De Gref (De Greef) o kome ćemo kasnije više govoriti, kao tamošnji predstavnici kliničke kriminologije, tražiti višedimenzionalno proučavanje zločinca, prilikom čega bi se najročitije opisivala konstelacija faktora. Ovakvom »dinamičnom kriminologijom« vršila bi se sinteza bioloških i socijalnih faktora, kao i konstelacija, asocijacija i reakcija od kojih zavisi pristupanje izvršenju krivičnog dela. Toft, koji se smatra za predstavnika kliničke kriminologije u Danskoj, pridaje psihopatološkim pojavama posebno značenje, dok se za Stup-a smatra da on shvatanja ovog kriminološkog pravca primenjuje u praksi. ¹⁷ Švedski kriminolog Olof Kinberg zalagao se za obavezno ispitivanje pojedinih kategorija prestupnika i rukovodio je specijalnom sudsko psihijatrijskom klinikom pri štokholmskom centralnom zatvoru. ¹⁸ U Kanadi N. Maju (Mailloux) primenjuje kliničke koncepcije na slučajeve maloletničke delikvencije.

U Francuskoj su Lenjel-Lavasten i Stanciu, lekar i pravnik, govorili o kliničkoj kriminologiji primenjenoj na izvršioce pojedinih krivičnih dela kakve su krađe; ubistva i druga, i na jednom mestu kažu: »Kada se sa proučavanja kriminaliteta pređe na proučavanje kriminalca, metod se menja kao kod prelaska sa industrijskog lančanog rada na rad po komadu«. ¹⁹ Jedan drugi francuski pravnik, pobornik i razrađivač kliničke kriminologije, Žan Pinatel, dobio je značajna priznanja u stručnim krugovima i na nećavnom VII. međunarodnom kongresu za kriminologiju u Beogradu izabran je za predsednika Međunarodnog udruženja za kriminologiju.

Pinatel svoj sistem kriminologije deli na opštu i kliničku kriminologiju i za ovu drugu kaže: »Ona se suštinski sastoji u multidisciplinarnom prilaženju individualnom slučaju, uz pomoć principa i metoda kriminoloških nauka ili specijalizovanih kriminologija. Cilj ovog multidisciplinarnog pristupa je ocena proučavanog delinkventa, formulisanje hi-

poteze o kasnijem ponašanju i izrada programa mera koje mogu otkloniti eventualni povratak. Iz ovako široke definicije proizilazi da klinička kriminologija pruža mogućnost da se na osnovu individualnog ispitivanja usmeri određivanje i sprovođenje tretmana i socijalnog reklasmana. U vezi s tim ovaj autor smatra da se savremeni razvoj kliničke kriminologije u odnosu na punoletne izvršioce praktično meša sa integracijom individualnog ispitivanja u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija. U razvoju kliničke kriminologije mogu se razlikovati »periodi«: naučni, penitencijarni, sudski i zakonodavni.²⁰ O drugim Pinatelovim kliničkim koncepcijama, a naročito o njegovoj teoriji kriminalne ličnosti, kasnije ćemo još govoriti.

Osvrćući se ovde na razvoj kliničke kriminologije uopšte, mogli bismo se donekle složiti sa prikazom razvoja samog kliničkog pristupa, koji je na VII. međunarodnom kongresu za kriminologiju dala A. M. Favara. Ona je pre svega napravila razliku između iskustvenog kliničkog pristupa praktičara u cilju tretmana (kriminološka klinika) i izvođenja teorije koja uglavnom proizilazi iz induktivnih uopštavanja zasnovanih na kliničkom posmatranju koje praktikuje direktno autor ili je zabeleženo u kriminološkoj literaturi (klinička kriminologija). To je na klinički pristup primenjena ona razlika između praktične i istraživačke kriminološke metodologije na koju je, nezavisno od kliničkog pristupa, u našoj literaturi ukazao Dr V. Pešić.²¹ Razvoj samog kliničkog pristupa išao bi prema A. M. Favara sledećim redom:

(a) najelementarniji nivo bio bi nivo intuitivne klinike, ali se taj postupak ne smatra za naučan;

(b) zatim dolazi nivo interpretativne klinike sa izvesnom sistematizacijom obeležja i dobijanjem slike o prikupljenim podacima o subjektu;

(c) najzad sledi nivo empatičke (naglašene) klinike sa posmatranjem ličnosti u njenoj egzistencijalnoj sveukupnosti, tako da je proces analize u neku ruku prethodno organizovan oko sveukupnog poimanja ličnosti, kada kliničar dostigne visok stepen teorijske sistematizacije dolazi se do tačke na kojoj se susreću klinika i

(d) naredni nivo — istraživanje koje ima kliničku orijentaciju. Tu se radi o izvođenju teorije koja uglavnom proizilazi iz induktivnih uopštavanja zasnovanih na kliničkom posmatranju koje praktikuje direktno autor ili je zabeleženo u kriminološkoj literaturi (postupak De Grefa, Pinatela i dr.).²²

3. Težnja za filozofsko-antropološkom osnovom

U toku svoga razvoja klinička kriminologija došla je do jednog stupnja gde su pojedini njeni pobornici želeli da joj pridaju tako obuhvaćan karakter da bi ona takoreći bila jedna skoro kompletna nauka o čoveku ili bar da ona tesno srasta sa kompletnim razumevanjem čoveka. Doduše, neki njeni istaknuti pobornici, videli smo, nisu išli tako daleko, pa je na primer Pinatel opštije probleme prepustio opštoj kriminologiji, a kliničkoj namenio »multidisciplinarni pristup individualnom slučaju, uz

pomoć principa i metoda kriminoloških nauka ili specijalizovanih kriminologija«. ²³ Spomenimo da i mnogi psiholozi, uključujući i kriminalne psihologe, pokazuju težnju da svoja shvatanja postave na širu filozofsko-antropološku osnovu.

U cilju prikazivanja težnje kliničkih kriminologa da svoj pravac postave na filozofsko-antropološku osnovu poslužićemo se ovde konfrontacijom shvatanja Dr A. Esnara (Hesnard), psihijatra bliskog kliničkoj kriminologiji i pisca kriminalne psihologije, sa shvatanjima Etjena De Grefa (Etienne De Greeff). Esnar naziva De Grefova shvatanja o psihološkoj kriminogenezi »proširenom kliničkom koncepcijom« ili »kliničkom antropologijom«, da bi time označio da je »psihijatar De Gref uvek smatrao psihijatrijsku kliniku za najsigurniji metod za upoznavanje kriminalne ličnosti, proširujući pri tom čisto klinički metod putem lične psihologije koja ovaj čini preciznijim«. Ovo je jedna »koncepcija objektivna, nazvana unitarna, u kojoj je duh jedna kompleksna i superiorna aktivnost, sadržajući naročito moralnu i socijalnu kontrolu nad instinktivnim tendencijama ljudskoga bića«. Izlažući dalje, uz mnoge pohvale, još neke pojedinosti iz učenja De Grefa, Esnar prelazi na kritiku. On zamera da u De Grefovoj doktrini ima preživeliosti, kakva je upotreba pojmova instinkta i inhibicije, zatim dezangažmana itd. To su, kaže, koncepcije suviše verne neurofiziologiji i biologiji i njihovom objektivizmu. Zamera dalje De Grefu što »nije imao vremena da podmladi svoju psihofiziološku kulturu fenomenološkim poznavanjem i psihoanalitičkim iskustvom, koje je on primenjivao samo vrlo parcijalno i sa izvesnim podozrenjem«. ²⁴

Esnar smatra da kriminalnu ličnost treba proučavati uz pomoć kriminološke klinike, psihoanalize i fenomenologije. U kliničko ispitivanje treba uključiti psihoanalitičko ispitivanje. Psihoanaliza je, navodi ovaj autor, kriminalnoj psihologiji donela fundamentalnog i nenadoknativog: »apsolutnu potrebu za rekonstrukcijom detinstva i Edipovog kompleksa (shvaćenog u najširem smislu) pri oceni kriminalne ličnosti, i jednu drugu apsolutnu potrebu koju čini istraživanje nesvesnim motivacija«. Fenomenologija, kaže Esnar, nije donela kriminalnoj psihologiji definitivna učenja, nego je samo pružila ugao posmatranja različit od objektivnih metoda koje ona ne zamenjuje, ali ih kompletira svojom koncepcijom čoveka i sveta i otkrićem subjektiviteta. ²⁵

Vidimo da je Dr Esnar uključio kliničku kriminologiju u svoj sistem kriminalne psihologije. On za De Grefa kaže da je bio »stvaralac kriminalne psihologije koju je on lično nazivao antropologijom«. Ali i sam Esnar završava svoju knjigu zaključkom da kriminalna psihologija teži da postane antropologija. ²⁶

Jedan drugi poznati klinički kriminolog, Beninjo Di Tulio, zauzima drukčije stanovište nego De Gref i Esnar. On se sa svojim shvatanjima donekle približava Gemeliju, koji govori o postojanju biološke osnove ličnosti, koja sadrži nasledne vegetativne, endokrine i nervne fenomene. Na nju utiče sredina. Ali sama osnova nije dovoljna za razumevanje ličnosti u odnosu na kompleksnije manifestacije i više aktivnosti. Naime Gemeli smatra da je nužno prihvatiti da u čovekovoj ličnosti postoji sub-

jektivna aktivnost zahvaljujući kojoj čovek poseduje znanja koja nisu vezana za funkcionisanje čulnih organa. Čovek je jedan mikrokosmos gde se nalaze razne osobine i aktivnosti, koje čine živu i jedinstvenu celinu.²⁷

Međutim, Di Tulio ističe da se kod izučavanja čovekove ličnosti u cilju istraživanja uzroka njegovih postupaka, i to naročito ako se radi o izuzetnim postupcima kakvi su obično svi kriminalni akti, treba držati čisto naučnog istraživanja, odvojenog od bilo kakvih filozofskih preokupacija. Oni koji hoće da proučavaju kriminalni fenomen putem ispitivanja ličnosti okrivljenog treba da imaju solidno poznavanje svega onog što spada u nauku o čovekovoju ličnosti, i to bi trebalo da počnu od skupa pojmova nazvanih biotipološkom medicinom. Treba takođe koristiti i socijalnu psihologiju, kao i kulturnu antropologiju pri izučavanju kriminaliteta, ali uvek prema kliničkom kriterijumu, koji se sastoji u proučavanju čovekove ličnosti u svim aspektima i kao celinu gde se široko sjedinjavaju nasledene i stečene, biološke i psihološke, socijalne i kulturne snage. Di Tulio kaže da se zahvaljujući napretku u proučavanju problema konstitucije, temperamenta i karaktera, u novije vreme formirala i razvila jedna nova i kompleksnija nauka, nauka o čovekovoju ličnosti. Ona je zasnovana na koncepciji čoveka kao celine, a njega naučnik može proučavati koristeći sve ono što je rezultat posmatranja, iskustava i fenomenoloških manifestacija čovekovog života, bez pozivanja na filozofske doktrine.²⁸ Vidimo dakle da osnovne naučne i filozofsko-antropološke koncepcije kliničkih kriminologa mogu biti veoma različite, čak i kada postoji zajednička težnja da se kliničkom kriminološkom pravcu postavi šira osnova.

4. Faze postupanja

Uprkos razlika u shvatanjima kliničkih kriminologa, sama priroda kliničkog kriminološkog pravca nameće da se pri postupanju prolazi kroz određene faze. One svojim redosledom i nazivima ponovo ukazuju na već pomenutu sličnost sa medicinskom klinikom. Milutinović piše da se klinička metoda sastoji iz šest faza i to: medicinsko-psihološkog i socijalnog ispitivanja, utvrđivanja kriminološke dijagnoze, socijalne prognoze, tretiranja i socijalnog reklasiranja, da bi se na kraju vršila interpretacija i uopštavanje na temelju podataka dobijenih ovim individualnim ispitivanjem.²⁹ Ovakav prikaz toka stvari nije u neskladu sa prikazom razvoja samog kliničkog pristupa, koji smo napred dali (prema A. M. Favaru) i gde se posle konkretnih posmatranja kroz induktivno uopštavanje dolazi do izvođenja teorija. Istovremeno se ovakvim prikazom obuhvataju i domeni praktične kriminološke klinike, kao u teorijske kliničke kriminologije. U svih šest faza, a naročito u prve tri, kao što će se videti iz daljeg izlaganja, dolaze do izražaja razne postavke i metodi kriminalne psihologije. Međutim, korišćenje kriminalne psihologije nije samo dovoljno za ostvarenje bilo koje od ovih faza.

U prvoj fazi koja se odnosi na mediko-psihološko i socijalno ispitivanje moguća je primena velikog broja metoda. Milutinović skreće pažnju na mnoge od njih, pa kaže: »Kliničko ispitivanje delikventa vrši se najčešće metodom socijalne ankete, zatim metodama medicinskog, psihi-

jatrijskog i psihološkog ispitivanja. Praktično uzev, ono obuhvata sve metode koje se upotrebljavaju u kriminologiji-antropološke, biološke, psihičke, psihijatrijske, psihoanalitičke, kao i sve tehnike koje se koriste za ispitivanje ličnosti delinkventa: sociometriju, psihoanalizu, ispitivanje antropoloških i fizičkih osobina, klinički intervju, biografske podatke, merenje crta ličnosti pomoću testova i drugih tehničkih instrumenata«. Još ovaj autor navodi kao takozvane subjektivne metode auto-biografiju, intervjuisanje, razne izjave, saslušavanje, individualne istorije i slične instrumente, a kao objektivne metode razne mentalne testove, laboratorijska ispitivanja, fonografsko ispitivanje, primenu elektroencefalograma i raznih drugih tehničkih instrumenata.³⁰ Među ovim metodama zapažamo mnoge kojima se koristi psihologija, kao kriminalna, klinička ili bilo koja druga.

U drugoj fazi kliničkog postupka postavlja se dijagnoza. Ovom dijagnozom treba utvrditi da li kod ispitnika postoji opasno stanje i kakvo je ono. To je jedno »posebno stanje opasnosti koje učinilac nosi u sebi, a koje može biti prouzrokovano biopsihičkim ili socijalnim faktorima... S obzirom na to da su uzroci ovog stanja razni nedostaci strukturalne ili socijalne prirode to i mere koje treba da neutrališu njihovo dejstvo moraju biti različite«. ³¹ Potrebno je kod postavljanja dijagnoze utvrditi da li se radi o opasnom stanju pretežno proisteklom iz endogenih faktora ili o opasnom stanju koje naročito proističe i iz spoljnih faktora i iz slučajnih okolnosti. Di Tulio napominje da treba imati u vidu da ova ispitivanja pružaju koristan kriterijum za ocenu stepena opasnog stanja. Taj stepen će biti utoliko viši ukoliko se opasno stanje razvilo na osnovi endogenih faktora, a biće utoliko manje visok ukoliko je ono u vezi sa spoljnim okolnostima ili faktorima.³² Dijagnoza opasnog stanja postiže se, prema Pinatelu, posle određivanja **kriminalnog kapaciteta** ili **temibiliteta** i socijalne neprilagođenosti. Međutim, on zahteva unekoliko drukčije od Di Tulia, da se postavi i etiološka dijagnoza (gde će se odrediti odnos i težina bioloških i socijalnih uticaja), te da to posluži kao baza za socijalno prognoziranje.³³

Treću fazu kliničkog postupka predstavlja prognoza. Na osnovu postavljene dijagnoze trebalo bi u ovoj fazi predvideti buduće ponašanje subjekta. Ali diagnosticiranje opasnog stanja, čak i ako se veoma slobodno pretpostavi da može biti savršeno tačno, nije dovoljno za prognoziranje delinkventove budućnosti. Treba znati i buduće situacije i okolnosti u kojima će se on nalaziti.

U kriminologiji je problem individualne prognoze učinilaca krivičnih dela dosta razrađivan i kliničkom kriminologu stoje na raspoloženju, sem intuitivne prognoze, i razne već dosta razrađene prognostičke tehnike. Poznate su na primer prognostičke tabele koje su sastavljali Glikovi, Frej, Manhajm i Vilkins, Mejer, zatim takozvani Em-Em-Pi-Aj, pa Kvaraceusova skala i druge (S. § E. Glueck, Frey, Mannheim Wilkins, F. Meyer, MMPI — Minnesota Multiphasic Personality Inventory, Kvaraceus).³⁴

Kao primer jedne od tehnika prognoziranja uzećemo tablice bračnog para Glik, koje je u jugoslovenskoj literaturi prikazala K. Vodopivec. Oni su proučavali prilike života maloletnih delikvenata, psihološku struk-

turu ličnosti uz pomoć Roršahovog testa, a maloletnikovu ličnost uz pomoć psihijatrijskog intervjua. Rezultati sva tri načina posmatranja bili su isti u 70% slučajeva, te se približno prognoziranje može vršiti i samo jednim načinom.

U praksi je najčešće upotrebljavana prognostička tablica prilika života Glikovih, gde se s jedne strane navode najvažniji odnosi relevantni za delinkventno ponašanje i s druge strane ponderi (određivači), a ti ponderi predstavljaju ustanovljeni procenat osoba te grupe koje su postale delikventne. Evo te šeme prilika života:

Otac-dete: način dicanplinovanja

veoma strog ali nedosledan	72,5
labav	59,8
čvrst ali dobronameran	9,3

Majka-dete: način nadzora

neprikladan	83,2
prosečan	57,5
prikladan	9,9

Otac-dete: odnos u pogledu ljubavi

indiferentan ili neprijateljski	75,9
topao	33,8

Majka-dete: odnos u pogledu ljubavi

indiferentan ili neprijateljski	86,2
topao	43,1

Kohezija u porodici

kohezija ne postoji	96,9
postoje neki elementi kohezije	61,3
kohezija postoji	20,6

Na osnovu sabiranja pondera postavlja se prognoza verovatnoće budućeg delikventnog ponašanja na sledeći način:

Zbir	Procenat slučajeva	verovatnoća buduće delikventnosti
Manje od 200	8,2	nezatna
200-249	37,0	mala
250-299	63,5	postoji
300 i više	89,2	velika

Ova je tablica³⁵ navedena samo kao primer kako se se može vršiti i kliničko prognoziranje, a iz napred izloženog se vidi da faze ispitivanja i dijagnoze pružaju osnovu, pored kliničkog, i za razne druge logičke i iskustvene načine prognoziranja.

Kod kliničke prognoze ponašanja, koja je samim tim i psihološka prognoza, mogućnosti su ograničene, jer kao što kaže Pinatel: psihologija nije u stanju da predvidi sve posebne događaje; brzina transmisije (komunikacije) manja je od brzine događaja; a psihološki procesi sadrže jednu neodređenost koja se finoćom posmatranja ne može otkloniti.³⁶

Cetvrtu fazu kliničke kriminologije čini tretman. Posle faza ispitivanja, dijagnoze i prognoze, pred kliničkog kriminologa se postavlja zadatak izrade programa postupanja sa subjektom o kome se radi. U praktičnoj kriminološkoj klinici obično će subjekt biti osuđeni delikvent, tako da sudskom presudom biva određena krivična sankcija i kliničar mora uskladiti tretman sa sudskom odlukom. U teorijskoj kliničkoj kriminologiji istražuje se takav postupak kojim će se, uz poštovanje određenih principa, tako uticati na ličnost subjekta da on ne ponovi krivično delo i da se olakša njegovo socijalno reklasiranje.

Govoreći o reedukativnom tretmanu osuđenih lica, Di Tulio ističe da je »izvršenje kazni i mera bezbednosti u ustanovi zamišljeno kao jedinstvena celina intervencija a prema dobro određenom nacrtu, te napreduje od prve faze zatvaranja sve do puštanja na slobodu pa i dalje«. »Tačna individualizacija tretmana potrebnog svakom osuđeniku osigurana je putem produbljene naučne observacije ličnosti. Ovu observaciju ostvaruje ekipa specijalista prema kliničkoj metodologiji.«³⁷ Di Tulio ukazuje i na razlike u tretmanu prema različitim tipovima delikvenata, što on iznosi u skladu sa svojom tipologijom (slučajni, konstitucionalni, duševno bolesni).³⁸ Metode tretmana su veoma brojne, pa na primer Pinatel, uz određene rezerve, navodi hirurške metode, psiho-kirurške metode, medicinske metode, medicno-pedagoške metode, racionalnu psihoterapiju, psihoanalizu, grupnu psihoterapiju, psihodramu.³⁹ U jugoslovenskoj penološkoj literaturi mogu se naći mnoge informacije o sprovođenju tretmana u ustanovama, zatvorenim, polu-otvorenim i otvorenim.⁴⁰

Najzad, peta faza kliničke kriminologije sastoji se u socijalnom reklasiranju, odnosno u ponovnom uključivanju osuđenog lica u društvo tako da on više ne vrši krivična dela i po mogućstvu postane koristan član društva. Problem socijalnog reklasiranja osuđenika je širok, ali sa stanovišta kliničke kriminologije, usmerene na individualni slučaj, uz sve ono što je učinjeno u četiri prethodne faze, na ovome reklasiranju se obično radi putem takozvane postpenalne pomoći. Kod uslovnog otpusta i probacije ta pomoć je donekle organizovanija nego u slučajevima potpuno izdržane kazne. No i kod ovih mera, kao i kod potpuno izdržane kazne, položaj osuđenih lica nije lak i problem njihovog socijalnog reklasiranja je veoma ozbiljan. Ukoliko se o njemu ne povede računa, može se desiti da se dotično lice po izdržanoj kazni nađe u istom onakvom preddelikventnom stanju u kakvom je bilo kada je izvršilo krivično delo zbog koga je osuđeno ili još i u težem.

Što se tiče načina pružanja pomoći ovakvom licu, na koje bi trebalo da je tretman već izvršio određeni uticaj, Milutinović pravi razliku između dve vrste postpenalne pomoći, jedna je unutrašnja a druga spoljašnja. »Unutrašnja pomoć se sastoji u davanju podsticaja, ohrabrenja i saveta osuđenom licu, kako da reši svoje probleme, sa kojima će se suočiti već prilikom napuštanja ustanove. Spoljna pomoć se ispoljava u

raznim oblicima, kao što su: pružanje materijalne pomoći, obezbeđenje zaposlenja, rešavanje privremenog smeštaja, pružanje pomoći u rešavanju porodičnih pitanja i slično«. ⁴¹ Ukoliko se radi o socijalnom reklasiranju lica koja nisu bila osuđivana, ali su preko raznih zdravstvenih i socijalnih institucija prošli kroz neku vrstu tretmana u smislu kliničke kriminologije, taj proces socijalnog reklasiranja je po svome načinu sličan opisanoj postpenalnoj pomoći.

Sestu fazu kliničke kriminologije, interpretaciju i uopštavanje na temelju podataka dobijenih individualnim ispitivanjem, ne treba posebno obrazlagati, jer je tome posvećen veći deo celog ovog napisa. To je faza gde se klinička kriminologija stapa sa drugim oblastima kriminologije, prikazuje poseban slučaj i kao deo opšteg kriminaliteta, i čini prelazak ka opštoj kriminologiji.

5. Problem kriminalne ličnosti

Stavljajući pojedinca u centar svoga proučavanja, klinička kriminologija se našla pred problemom da li postoji i, ako postoji, čime se karakteriše kriminalna ličnost? Eventualnim otkrivanjem postojanja ovakve ličnosti i određivanjem njenih osobina, bilo bi olakšano utvrđivanje postojanja onog opasnog stanja koje je pretežno vezano za ličnost. Sprovedenje svih faza kliničke kriminologije, pa time i sprečavanje izvršenja ili ponavljanja krivičnih dela, bili bi olakšani. Problem kriminalne ličnosti sve više ulazi u sferu interesovanja kriminalne psihologije, dok su ranije mnogo više uz psihološka davana i razna biološka objašnjenja.

Kanepa u svome referatu na Međunarodnom kongresu u Beogradu 1973. kaže da se istorijat kliničkog istraživanja kriminalne ličnosti može svesti na dve ranije i treću sadašnju fazu. »U prvoj vazii, lombrozovskog porekla, strogo se podržava apsolutna specifičnost kriminalne ličnosti; u drugoj, ta se specifičnost negira, posebno zahvaljujući uticaju psihoanalitičke kriminologije, po kojoj su antisocijalni porivi, manje ili više latentni, prisutni u svakoj jedinki delinkventnoj ili nedelinkventnoj. Sada postoji i treća faza koja se začela u Italiji zahvaljujući radovima Di Tulli-a i Gemelli-a, a koja priznaje De Greeff-a kao svoga pokretača, a Pinatel-a kao svoga genijalnog teoretičara. On tvrdi da je koncept kriminalne ličnosti operacionalan i da nema suštinske razlike između delinkvenata i nedelinkvenata. Između njih postoji samo razlika u stepenu. Teorija kriminalne ličnosti »predstavlja jednu radnju hipotezu« (Pinatel), koja se nalazi u evolutivnoj perspektivi kliničke kriminologije, kao nauke prelaska na čin«. ⁴²

Vrednost Pinatelove teorije o kriminalnoj ličnosti i njenim osobinama još je u procesu proveravanja kroz kliničku i uopšte kriminološku praksu. No ako se prihvati njegova ograda, izražena u knjizi »kriminologija« gde je počeo da razvija ovu teoriju, da principe teorije o kriminalnoj ličnosti treba posmatrati samo kao »radne hipoteze«, njegova teorija može korisno da posluži i predstavljaće značajnu tekovinu ne samo kliničke kriminologije nego baš i kriminalne psihologije. ⁴³ Ovu svoju teoriju Pinatel je u jednoj potpunijoj formi izložio kroz svoje predavanje »Kri-

minalna ličnost i sprečavanje kriminaliteta« održano na VI. međunarodnom kongresu za kriminologiju u Madridu 1970, izjavljujući da time samo sistematizuje rezultate dotadašnjih kontinuiranih posmatranja.⁴⁴ Ova teorija o kriminalnoj ličnosti je posle toga veoma mnogo navođena u kriminološkoj literaturi, a naročito u tekstovima za VII. međunarodni kongres za kriminologiju u Beogradu 1973., na kome se u sekciji za kliničku kriminologiju posebno raspravljalo o kriminalnoj ličnosti i tipologiji delinkvenata.⁴⁵ Stoga ćemo se i mi ovde nešto opširnije zadržati samo na ovoj danas najpopularnijoj teoriji kriminalne ličnosti.

Pinatel je teoriju o kriminalnoj ličnosti izložio kroz osam tačaka.

Prvo, suštinski predmet kliničke kriminologije jeste prelazak na delo (*le passage à l'acte*).

Drugo, zločinac je čovek kao i drugi, koji se od drugih ljudi razlikuje naprosto posebnom sklonošću za prelazak na delo.

Treće, ova posebna sklonost za prelazak na delo izražava takvu strukturu ličnosti koja se naziva kriminalnom ličnošću. Ova struktura se ne može povezati sa psihijatrijski definisanim tipovima.

Četvrto, kriminalna ličnost opisuje se pomoću psiholoških crta (ili komponenti), a one mogu biti grupisane u centralno jezgro i varijante (ili varijable).

Peto, centralno jezgro obuhvata egocentrizam, labilnost, agresivnost i afektivnu ravnodušnost. Varijante se odnose na aktivnost, na fizičke, intelektualne, tehničke sposobnosti, na nutritivne i seksualne potrebe.

Šesto, centralno jezgro upravlja prelaskom na delo. Ono daje formulu temibiliteta ili kriminalnog kapaciteta i podržava opšte uslove prelaska na delo. Crte grupisane u centralnom jezgrou deluju na precizan način u procesu teškog dela a na kompleksniji način u procesu kriminalnog sazrevanja, te na kondenzovan način u procesu naglog i nepromišljenog akta.

Sedmo, varijante kriminalne ličnosti upravljaju načinima izvršenja akta, ali su bez uticaja u odnosu na sam prelazak na delo. One su naprosto pogodne da osvetle opšti pravac, stupanj uspešnosti i motivaciju kriminalnog ponašanja.

Osmo, kriminalna ličnost je dinamična struktura. Okupljanje i povezivanje ovih konstitutivnih crta, njihova akcija i interakcija daju naročit karakter ličnosti posmatranoj u celini. Ona je rezultanta a ne unapred dat podatak.

6. Tipologija delinkvenata

Na VII. međunarodnom kongresu za kriminologiju u Beogradu 1973. raspravljan je u sekciji za kliničku kriminologiju, pored problema kriminalne ličnosti i problem tipologije delinkvenata. Po tome bi se moglo zaključiti da su ova dva problema naročito važna i naročito izražena u okvirima kliničke kriminologije. Međutim, videćemo da ovo drugo pitanje, pitanje tipologije delinkvenata, makoliko da je izazivalo interes kri-

minaloga koji istražuju ličnosti kriminalaca i mada su pojedini kriminalozi kliničkog pravca stvarali svoje tipologije da bi na osnovu njih mogli da vrše klasifikaciju izvršilaca krivičnih dela, ipak na Kongresu nije od svih ocenjeno kao posebno značajno za kliničkog kriminologa.

Tipovi se stvaraju na osnovu više povezanih obeležja koja karakterišu pojedine izvršioce krivičnih dela, te kada su stvoreni mogu da posluže za klasifikaciju kriminalaca. Poznato je da ni za samu klasifikaciju ljudi na kriminalne i nekriminalne, sem pravnog, nema sigurnog kriterijuma, a sam pravni kriterijum teško može da zadovolji kriminologa kliničara čije je istraživanje usmereno na pojedinčevu ličnost. Stoga se u kriminologiji, uz čisto kriminološke tipologije, dosta koriste opšte klasifikacije ljudi primenjene na izvršioce krivičnih dela. Klasifikacije i tipologije krivaca mogu se dakle podeliti, kao što je to kod nas pregledno prikazao Tahović u svome udžbeniku iz 1961. godine, na klasifikacije ljudi uošte koje se zatim primenjuju na učinioce krivičnih dela, i na posebne klasifikacije samih učinilaca krivičnih dela. Tahović navodi da su pojedini pisci već i pre novih škola u krivičnoj nauci stvarali izvesne tipologije i klasifikacije.⁴⁶

Opšte klasifikacije ličnosti dele se na antropološke, psihološke i psihijatrijske. Među antropološke spadaju Krečmerova klasifikacija sa poznatom podelom na leptozomne (dugački i slabi), atletske (razvijenog kostura i muskulature), piknične (naročito razvijene unutrašnje duplje, posebno abdomen, uskorameni i manjeg rasta) i displastične (mešoviti) tipove. Tu su i američke klasifikacije Hutona (Hooton i Šeldona (Sheldon)), a od italijanskih autora pominju se Viola, Niceforo, Pende i Di Tullio, koji znatnu pažnju uz opšta izlaganja o tipologijama posvećuju zločincima.⁴⁷

Od psiholoških klasifikacija Tahović navodi Kinbergovu (osam tipova na osnovu razvijenosti sposobnosti, energičnosti, stabilnosti i istrajnosti), Jungovu (introvertni i ekstravertni tip), Šeldonovu (viserotonični sa razvijenim sacijalnim čulom i dr., somatotonični sa odlučnošću i potrebom za akcijom i dr. i cerebrotonični sa oštroumnošću opažanja i dr. osobinama), kao i neke druge klasifikacije (Senovi i klasifikacije prema faktorima itd.).⁴⁸ Čini nam se da iz psiholoških klasifikacija ne bi trebalo izostaviti i poznatu podelu temperamenata na kolerički, sangvinički, flegmatički i melanholički tip, koja se pripisuje još starom grčkom lekaru Hipokratu, a koju je usavršio Pavlov.⁴⁹

Treća grupa opštih klasifikacija, prema Tahoviću, su psihijatrijske klasifikacije kod kojih se ličnosti razvrstavaju prema stepenu svoje psihičke normalnosti.⁵⁰

Prelazeći sada na posebne klasifikacije i tipologije učinilaca krivičnih dela, kojih postoji znatan broj, mi ćemo se ovde potsetiti samo na nekoliko najpoznatijih. Tu su pre svega poznate klasifikacije Ferija, koja je slična prethodnoj Lombrozovoj (kriminalci mentalno bolesni, rođeni, po navici, slučajni i iz strasti, a njima Colajanni dodaje političkog delinkventa), i klasifikacija Franca fon Lista (momentani i stalni popravivi i stalni nepopravivi, dok se abnormarni izuzimaju iz klasifikacije kao krivično neodgovorni). Problemom tipologije i klasifikacije dosta su se bavili nemački pisci Ašafenburg (Aschaffenburg — strastveni, prigodni, predumljajni, recidivisti, habitualni, profesionalni delinkventi), Ešner (koji da

je podele prema karakterološkom, nasledno-biološkom i kriminalno-političkom kriterijumu), Mazger (koji razlikuje zakonske, kriminološke i kriminalno političke tipove), kao i Austrijanac Zselig (Seelig), kod koga uz atipične slučajeve postoje mešoviti tipovi sa pojedinim obeležjima čistih tipova. Ti čisti tipovi su: profesionalni zločinci iz neroda, zločinci protiv imovine iz neznatne otpornosti, agresivni kriminalci, kriminalci iz seksualne neobuzdanosti, kriminalci usled neobuzdane krize, kriminalci primitivnih reakcija, kriminalci iz ideoloških razloga i kriminalci iz nedostatka društvene discipline. Više tipoloških sistema stvorio je i Hurwitz.⁵¹

Govornik kliničke kriminologije D. Luno izlaze svoju klasifikaciju smatrajući da ona sadrži »sustavske elemente za razradu kriminalne tipologije i otiptologije«. On navodi tri kategorije kriminalaca: 1. slučajne (čiste ili pseudo-kriminalne, obične, zavedene, i usled stanja emocije ili strasti); 2. konstitucionalne, koji mogu biti iz navike, profesionalni i spo tendenciji (obični, sa nepovoljnom orijentacijom, sa neuropsinopatskom orijentacijom, sa psinopatskom orijentacijom, i sa mesovitom orijentacijom); i 3. lude (ludi kriminalci i kriminalni ludaci); a u sve tri kategorije postoje i izvesne podpodele.⁵²

Iz ovog pregleda tipologija ne treba izostaviti ni psihoanalitičke klasifikacije prestupnika od kojih su najpoznatije klasifikacije Aleksandra i Staunda i het Fridender.⁵³ Klasifikacija i tipologija Aleksandra i Stauba stvorene su prema kriminalnim radnjama, kriminalitet se prvo deli na nronični (koji vrše ljudi koji po izgradnji svog duševnog aparata naginju kriminalitetu) i akcidentalni (koji opunata kriminalne radnje nekriminalnih ljudi), pa zatim dolaze dalje podpodele.⁵⁴ Fridender, donekle drukčije od ove dvojice autora, veli da se poremećaji tri domena psine (Uno, Ja i Nad-ja) mogu podeliti na tri grupe, tako da onda poremećaji mogu postojati usled antiarustvenog razvitka karaktera, usled organske bolesti i usled psihoze, te ona na tome zasniva svoju klasifikaciju maloletničkog prestupništva.⁵⁵

Kao što vidimo, postojeće tipologije zločinaca stvaraju se na osnovu veoma različitih kriterijuma, kako psiholoških, tako i kriminološko-socioloških, psihopatoloških, prognostičkih, stepena društvene opasnosti i dr. Većinu navedenih kriminologa ne smatramo za pristalice kliničkoga pravca. Interes izvesnih dosadašnjih kliničkih kriminologa za stvaranje i proučavanje tipologija ipak je proistekao iz interesovanja za kriminalnog pojedinca i njegovu ličnost. Isto tako se i stvaraoci kriminoloških tipologija interesuju za kriminološku kliniku i njene metode, jer klinički metod može da posluži stvaranju, određivanju i odabiranju tipova. Kriminalna psihologija služi se takođe izvesnim tipologijama, naročito ako su one stvarane po psihološkim kriterijumima. U njenim okvirima se stvaraju pojedine tipologije, naročito one što su zasnovane na psihološkim kriterijumima, a ona i inače doprinosi tipološkom radu u kriminologiji svojim znanjima i metodima, od kojih po svojoj važnosti treba istaći metod testova.

Međutim, Kanepa, predsednik sekcije za kliničku kriminologiju na Međunarodnom kongresu za kriminologiju u Beogradu 1973., osporio je u zaključku svoga referata kliničku vrednost kriminoloških tipologija

sledećim rečima: »Predmet krilinoloških tipologija nema u nauci stvarnu autonomiju. Kliničko istraživanje ga je adovno odbacilo, a sociološko je, možda nehotice, iznelo na videlo njegove kritičke i kontradiktorne aspekte. I samo formiranje »stereotipa« delikventa je jedna od negativnih posledica »tipološkog« stava i nema nikakve veze sa kliničkim proučavanjem kriminalne ličnosti. . . »Tipološki« aspekt istraživanja može se delimično sačuvati samo zato što se odnosi na proučavanje crta ličnosti. Međutim, cilj tog proučavanja će uvek biti da se dublje naučno upozna individualna ličnost konstruisanjem eventualno »modela« (Favard) ili »referentnih sistema« (Warren) korisnih za naučno istraživanje, a ne »tipova« delikvenata, koji ne odgovaraju nikakvoj konkretnoj realnosti i nemaju nikakve koristi za tretman. Uistinu, kriminološki tretman, kako individualni tako i grupni, treba da teži individualizaciji tj. da prilazi posebnim problemima svakog subjekta. . . Drugi jedan aspekt tipološkin dostignuća, koji se može zadržati u cilju integrisanja u istraživanje delikventne ličnosti, odnosi se na koncept »kriminalnih karijera«, . . . faze razvoja procesa kriminalnog sazrevanja.«⁵⁶

Ovakvom generalnom osporavanju vrednosti kriminoloških tipologija ne bismo se mogli pridružiti, jer logična klasifikacija i stvaranje tipova u bilo kojoj oblasti može doprineti makar naučnom uopstavanju, pa posredno i praktičnim rezultatima. Ipak je Kanepa verovatno u pravu kada ukazuje na važnost crta ličnosti⁵⁷ za stvaranje klasifikacije kriminalaca. Taj značaj ispitivanja crta ličnosti za stvaranje klasifikacija i tipologija izvršilaca krivičnih dela, koje će moći da posluži i penološkom tretmanu, čini da kriminalna psihologija ima posebnu ulogu pri stvaranju tipologija delikvenata.

7. Zadaci kriminalne psihologije

Ranije smo kazali da kriminalna psihologija pretstavlja jednu posebnu disciplinu u okviru kriminološke nauke i bavi se proučavanjem psiholoških osnova i manifestacija kriminalnog ponašanja. Međutim, kriminalno psihološka objašnjenja postaju sve šira i postepeno prelaze okvire koji su im ranije postavljeni. Ovakve tendencije psihologije čoveka, pa i kriminalne psihologije, opisao je D. Lagaš sledećim rečima: »Savremene tendencije humane psihologije daleko su od psihološke isključivosti koja bi uzela formu »psihogenizma«. Snabdevena osnovnim konceptima ponašanja, ličnosti, situacije, grupe, psiho-kriminologija se danas karakteriše staranjem o stvarnim celinama i izražavanjem bioloških, socioloških, psiholoških determinanti. Tako se psiho-kriminogeneza postavlja u perspektivu koja je veoma blizu perspektive opšte kriminologije. Ona se naročito koristi doprinosima socijalne psihologije i dinamičke psihologije«. Lagaš dalje smatra da psiho-kriminologu u njegovom radu stoje na raspoloženju putevi kojima se uopšte služi savremena psihologija. To bi, prema ovome autoru, bili naturalistički i klasifikatorski (taksinomički) pristup, klinički pristup, psihoanalitički pristup, koji smatra da je bio naročito plodan, eksperimentisanje, koje je bilo malo korišćeno, i mikro-sociologija, koja je dala značajne rezultate.⁵⁸

Psihološka objašnjenja nastanka i pojavljivanja kriminaliteta obično se daju u okviru dve grupe problema. Jedna je razvoj ličnosti do izvršenja krivičnog dela, a druga je problem samog prelaska na delo.⁵⁹

Kod prve grupe problema, koja se odnosi na razvoj ličnosti, kriminalna psihologija zainteresovana je za one uticaje i izražaje razvitka ličnosti koji su u vezi sa antisocijalnim ponašanjem. Pri tome marksistička kriminalna psihologija pridaje određeni značaj nasledenim i urođenim osobinama, ali uglavnom kao pretpostavkama za razvoj ličnosti pod društvenim uticajima. Psihološke i biološke osobine predstavljaju važne komponente ličnosti, ali se ipak smatra da taj njihov značaj zavisi pretežno od toga koliko one karakterisu čoveka kao člana kolektiva, kao nosioca određenih društvenih odnosa, koji ima svojstva i osobine od opstedruštvenog značaja. Urođene osobine mogu imati veći značaj kod izvesnih nenormalnih izvršilaca krivičnih dela i izuzetno kod učilaca nekim specifičnim vrstama krivičnih dela, kakvi su recimo seksualni delikti. Kod objašnjenja većine normalnih slučajeva porazi se od stava izrazenog poznatim marksovim rečima u VI. tezi o Projerbanu, da »ljudska sustina nije neki apstraktum koji je svojstven pojedinacnom individuumu. U svojoj stvarnosti ona je sveukupnost društvenih odnosa«. ⁶¹

Ovaj princip vodi nas dalje do zaključaka da su razvoj čovekove ličnosti, a naročito razvoj njegove svesti kao izvora odgovornog društvenog ponašanja, društveno determinisani. »Svest omogućava pojedincu da sopstvenom delatnošću ostvaruje, razvija i traži društvene odnose«. »Determinacija koja proizilazi iz društva prelama se u svesti i biva ostvarena pre svega posredstvom konkretnih grupnih odnosa u koje je pojedinac aktivno uključen«. ⁶²

Druga grupa problema kojima se bavi kriminalna psihologija odnosi se na takozvani prelazak na delo. Da bi se objasnio ovaj prelazak na krivično delo, u kriminalnoj psihologiji nastojalo se da se odrede neke ljudske osobine koje lakše i češće nego druge vode ka zločinu, a takođe i da se odrede izvesni tipovi za koje bi se moglo reći da su kriminalni. O problemima kriminalne ličnosti i tipologije delikvenata već smo ranije govorili da predstavljaju važne predmete interesovanja kliničke kriminologije, ali da rešenja koja ona daje treba prihvatati sa određenom rezervezvom.

U stručnoj literaturi navode se razni psihološki faktori koji bi mogli da utiču na nastanak kriminaliteta. Pinatel je neke od ovih faktora sistematizovao u svojoj napred prikazanoj koncepciji kriminalne ličnosti. Razni drugi autori navode različite faktore, pa na primer jedan naš autor, Dr M. Petrović, u jednome svom radu raspravlja o shvatanjima da na nastanak delikvencije mogu uticati nizak nivo inteligencije, emocionalna nestabilnost, nizak stepen tolerancije na frustracije, egocentričnost, osećanje inferiornosti, nedostatak osećanja odgovornosti, agresivnost, psihopatske osobine, duševne bolesti, kao i razni drugi činioci na koje ukazuju posebne kriminološke psihološke teorije. ⁶³

Među psihološkim problemima koji se odnose na sam prelazak na krivično delo najznačajniji je problem motivacije tj. procesa pokretanja i usmeravanja aktivnosti radi ostvarenja određenih ciljeva. Motivi, kao

unutrašnji činioci koji čovekovu aktivnost pokreću i usmeravaju, ukazuju na psihičke sadržaje pojedinačnog krivičnog dela i čine sastavni deo njegovog uzročnog odnosa.⁶⁴ U psihologiji se motivi različito objašnjavaju i određuju, a mi ovde nećemo ulaziti u ova složena i ponekad kontradiktorna objašnjenja. Reći ćemo samo najopštije da niz činilaca može delovati motivaciono, kao na primer: potrebe, želje, interesi, stavovi, osećanja, društveni obziri, zaostala i izopačena shvatanja, postupci drugih lica prema prestupniku, različite situacije koje se na određeni način tiču prestupnika. U spletu želja, osećanja i drugih motiva, teško je predvideti koji će preovladati i obično najjači motiv preovladava i on najverovatnije opredeljuje rezultat. Ova složenost motivacije i brojnost motiva pokazuju koliko pitanja samo u vezi sa tim postoji za kriminalnog psihologa.

Ustvari kriminalni psiholog se dotiče skoro svih važnijih oblasti i problema psihološke nauke, samo što svoju pažnju jače usmerava na one psihičke fenomene koji su u bližoj vezi sa kriminalitetom. Kad se radi o motivacijama, kriminalni psiholog izučava probleme unutrašnjih konflikta, frustracije i straha, agresije i sličnog. Procesom učenja se u kriminologiji objašnjavaju mnoga kriminalna ponašanja, pa je i psihološka odnosno psihosociološka teorija učenja veoma razvijena. U vezi sa maloletničkom delinkvencijom treba koristiti razvojnu psihologiju. Tu su dalje psihoanaliza i klinička psihologija.⁶⁵ Dakle, pored dve ranije navedene grupe problema o ličnost i prelasku na delo, kriminalna psihologa osvrće se i na mnoga druga psihološka pitanja.

8. Zaključna izlaganja

Svi ovi problemi o kojima smo napred govorili pokazuju blisku vezu između kliničke kriminologije i kriminalne psihologije, ali isto tako pokazuju da sem delimične podudarnosti i sličnosti među njima postoje i određene razlike. Kliničku kriminologiju shvatili smo kao jedan kriminološki pravac prema kome se kroz multidisciplinarno pristupanje individualnom slučaju (mediko-psihosociološko i drugo ispitivanje) uz pomoć specifičnih principa i metoda raznih kriminoloških disciplina, ocenjuje proučavani delinkvent, predviđa njegovo buduće ponašanje i izrađuje i ostvaruje program mera i staranja. Pri tome se mogu izvlačiti i određeni teorijski zaključci. Kriminalnu psihologiju pak shvatili smo kao jednu od tih kriminoloških disciplina i to kao takvu kriminološku disciplinu koja se, uz korišćenje psiholoških principa i metoda, bavi proučavanjem psiholoških osnova i manifestacija kriminalnog ponašanja. Pošto je kriminalna psihologija ponajviše, mada ne i jedino, usmerena na individualne psihološke probleme, a klinička kriminologija je isključivosmerena na individualni slučaj i izvršioca, između njih već tog njihovog pristupanja pojedincu postoji određena srodnost.

Međutim, klinička kriminologija pristupa pojedinačnom slučaju sa stanovišta kako psihološkog tako i medicinskog i sociološkog, pa po potrebi i drugih nauka (prava i dr.), dok kriminalna psihologija posmatra stvari uglavnom samo sa psihološkog aspekta, bez obzira što se takav as-

pekt ne može odvojiti od odgovarajućih socijalnih i bioloških uticaja. Time što šire pristupa izučavanju individualnog kriminalnog slučaja, klinička kriminologija je šira od kriminalne psihologije. Ali time što se kriminalna psihologija bavi i psihološkim pitanjima širim od individualnih, klinička kriminologija može tu biti i uža od kriminalne psihologije.

Razvoj kliničke kriminologije pokazuje da u okvirima toga pravca postoje znatne razlike u mišljenjima i da neki pisci više a drugi manje u kliničku kriminologiju uključuju psihološka shvatanja i metode. Povremeno može dolaziti do veze između kliničke kriminologije i kriminalne psihologije i posredstvom filozofskih koncepcija ili putem korišćenja nekih osnovnih antropoloških i drugih postavki.

Dva značajna pitanja, kojima se u novije vreme bavi klinička kriminologija, kriminalna ličnost i tipologija delinkvenata, uglavnom su baš kriminalno psihološki problemi. Kriminalna ličnost je to najvećim svojim delom, a tipologija delinkvenata se dosta izrađuju baš po psihološkim kriterijumima.

Naravno velika bliskost između kliničke kriminologije i kriminalne psihologije postoji kada se u okviru ove druge koristi klinički pristup ili klinička psihologija. Klinička psihologija predstavlja skup saznanja koja se mogu pribaviti neposrednim posmatranjem individualnih psiholoških slučajeva. Kao i klinička kriminologija ona je prvenstveno zasnovana na observaciji i produbljenoj analizi individualnih slučajeva.⁶⁶ Kada klinička psihologija biva korišćena kao kriminalna klinička psihologija, tada se u radu može prolaziti kroz iste faze kao u kliničkoj kriminologiji (ispitivanje, dijagnoza, prognoza, tretman, reklasiranje, zaključivanje). Dalja sličnost je u tome što je klinička psihologija, kao i klinička kriminologija, uglavnom zaitereovana za posebnosti u čovekovom ponašanju. To ne moraju biti patološke posebnosti, iako se često radi baš o njima. Klinička kriminologija proučava kriminalnog ili asocijalnog pojedinca, a njegovo ponašanje sadrži posebnosti samim tim što se radi baš o takvom pojedincu. Međutim, klinička kriminologija ga proučava multidisciplinarno, a ne samo psihološki. U tom smislu ona metodološki ide šire nego klinička psihologija, koja čak i kad u primeni ide van okvira kriminalne psihologije ipak čini samo jedan mali segment psihološke nauke i prakse.

Kriminologija se bavi izučavanjem jednog vrlo kompleksnog fenomena kakav predstavlja kriminalitet. Ona je zato i sama veoma kompleksna nauka. Sastavljena je iz većeg broja disciplina i oblasti i u svom razvoju koristi pomoć mnogih drugih nauka. Proučavajući kriminalitet kao pojedinačnu, masovnu i posebnu društvenu pojavu kriminologija se služi velikim brojem metoda. Kriminološki pravac nazvan kliničkom kriminologijom značajno doprinosi upoznavanju kriminaliteta kao pojedinačne pojave. No i kod proučavanja pojedinačnog kriminalnog fenomena ovaj pravac se tek u novije vreme počinje da oslobađa preteranog naglašavanja bioloških i medicinskih faktora, suvišnog vezivanja za starije psihološke koncepcije, i neopravdanog zanemarivanja društvenih uticaja koji deluju i na pojedinačni slučaj.

Povećanju vrednosti kliničkog pravca u kriminologiji doprineo je pored ostalog, i napredak kriminalne psihologije koja psihogenezu zločina sve manje posmatra odvojeno od njegove sociogeneze i biogeneze. Jedan deo kriminalne psihologije uključen je u kliničku kriminologiju tako da napredak u jednoj od ovih oblasti utiče i na napredovanje druge. S druge strane, klinička kriminologija, sa svojom obuhvatnom i višestranom kliničkom metodom proučavanja pojedinačnog slučaja, obogaćuje kriminalnu psihologiju. U multidisciplinarnom i interdisciplinarnom naučnom spletu, kakav predstavlja kriminologija, klinička kriminologija i kriminalna psihologija svojim napretkom doprinose i međusobnom razvijanju i razvoju kriminologije u celini.

PRIMEDE:

- 1) Dr Gligoriје Zaječaranović: Filozofija marksizma , str. 17, Gradina, Niš 1973. (129).
- 2) Dr Milan Milutinović: Kriminologija, str. 27, II izd. Savremena administracija, Beograd 1973 (621).
- 3) Pravila se razlika između stacionarnih klinika sa ležećim bolesnicima i onih gde se lečenje vrši uz obilazak i tretiranje bolesnika od strane kontrolisanih praktikanata. Među ovima se razlikuju poliklinike, gde se pacijenti tretiraju bez naplate, i ambulantne klinike, gde se bolesnici tretiraju »ambulantno«, hodajući, tj. sami dolaze na lečenje. — Meyers Grosses Konversations-Lexikon XI, Leipzig-Wien, izd. 1905, str. 143-144.
- 4) Engliš-Engliš: Obuhvatni rečnih psiholoških i psihoanalitičkih pojmova, str. 224, Savr. administr. Beograd 1972 (620).
- 5) Spomenimo da u nekim zemljama postoje i takozvane »pravne klinike«, pod kojima se obično podrazumevaju odeljenja na pravnim fakultetima gde studenti radi prakse besplatno pod nadzorom nastavnika pružaju pravnu pomoć.
- 6) Engliš i Engliš: Obuhvatni rečnik, str. 224.
- 7) Dr Nikola Rot: Opšta psihologija, str. 323, Zavod za udžb. SRS, Beograd 1966 (339).
- 8) Jean Pinatel: Criminologie, str. 479, Tome III. Bouzat-Pinatel: Traite de Droit pénal et de Criminologie, Dalloz, Paris 1970 (660).
- 9) Na primer u knjizi Vodopivec-Kobal-Bavcon-Skalar: Kriminologija I dio, Narodne novine, Zagreb 1966 (172).
- 10) Milutinović: Kriminologija, str. 13-16, 49-52.
- 11) Koji je bio ne samo glavni referent nego i predsednik Kongresa.
- 12) Prof. Dr Milan Milutinović: Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji, str. 32-35, glavni referent, VII. međunarodnih kongresa za kriminologiju, Beograd 1973 (61).
- 13) Citirano prema Pinatel-u, Criminologie, str. 480.
- 14) N. Pende: 6e Rapport général au Congrès international de Criminologie de Paris 1900. — citiramo prema Hesnard-u, str. 25-26.

- 15) Benigno Di Tullio: Principes de Criminologie Clinique, str. 54, PUF, Paris 1967 (483).
- 16) Djakomo Kanepa: Kriminalna ličnost i tipologija delinkvenata, str. 1, referat za II sekciju, VII. međunarodni kongres za kriminologiju, Beograd 1973 (22).
- 17) Dr. med. Dr. jur. Hans Göppinger: Kriminologie, str. 28-29, Beck, München 1971 (463).
- 18) Pinatel: Criminologie, str. 481, 488.
- 19) M. Laignel-Lavastine et V. V. Stancu: Précis de Criminologie, str. 141, 16, Payot, Paris 1950 (282).
- 20) Pinatel: Criminologie, str. 479-480.
- 21) Dr Vukašin Pešić: Osnovi praktične i istraživačke kriminološke metodologije, IKIKI, Beograd 1969 (224).
- 22) A. M. Favard-Drillaud: Kriminalna ličnost i tipologija delinkvenata, str. 4 i 6, referat za II sekciju, VII. međunarodni kongres za kriminologiju, Beograd 1973. (29).
- 23) Pinatel: Criminologie, str. 479.
- 24) Dr. A. Hesnard: Psychologie du Crime, str. 241, 242, 331, 336, Payot, Paris 1963 (354).
- 25) Pominje Husserl-a i Heidegger-a, i rado citira Merleau-Ponty-a, koga na jednom mestu parafrazira: Nije to moj nervni sistem, ceo ili u delovima koji razmišlja: to sam ja, subjekt egzistencije koji se služi ovim nervnim sistemom za razmišljanje. A nalazim se u ovome telu, koje uključuje nervni sistem, zato što sam na svetu. — Hesnard: Psychologie du crime, str. 332.
- 26) Hesnard: Psychologie du crime, str. 340, 337, 332, 242, 351.
- 27) Fr. Agostino Gemelli, O. F. M.: La personalità del delinquente nei suoi fondamenti biologici e psicologici, Giuffrè, Milano 1948 (376).
- 28) Di Tullio: Principes de Criminologie clinique, str. 34, 25, 54.
- 29) Milutinović: Kriminologija, str. 50.
- 30) Milutinović: Kriminologija, str. 51.
- 31) Dr Ljubiša Jovanović: Krivično pravo — Opšti deo, str. 288, Naučna knjiga, Beograd 1969 (318).
- 32) Di Tullio: Principes de Criminologie clinique, str. 373.
- 33) Pinatel: Criminologie, str. 529, 531.
- 34) Göppinger: Kriminologie, str. 244-253.
- 35) Dr Katja Vodopivec i dr.: Kriminologija I deo, str. 124-128 — prognostičke tablice, Narodne novine, Zagreb 1966 (172), — v. prim. 9.
- 36) Pinatel: Criminologie, str. 541.
- 37) Di Tullio: Principes de Criminologie clinique, str. 431.
- 38) Di Tullio — str. 448-450.
- 39) Pinatel: Criminologie, str. 552-562.

- 40) Dr Rajka Kupčević — Mladenović: Osnovi penologije, Svjetlost, Sarajevo 1972 (214); Milutinović: Osnovni elementi penologije (kao V. deo II. izd. Kriminologije str. 447-575); Dr Vidak Popović: Sistem izvršenja kazni lišenja slobode u Jugoslaviji, Savez udr. pravn. Jugosl., Beograd 1966 (276).
- 41) Milutinović: Kriminologija, str. 569.
- 42) Kanepa: Kriminalna ličnost i tipologija delinkvenata, str. 4-5.
- 43) Pinatel: Criminologie, str. 576.
- 44) Jean Pinatel: Personnalité criminelle et prévention de la criminalité (13).
- 45) Za samo definisanje pojma kriminalne ličnosti može poslužiti citat iz Pinatelovog predavanja gde navodi da se po Ch. Andersen-u kriminalna ličnost definiše »kao stav zajednički za one koji prihvataju ili traže situacije koje ih stavljaju izvan ili nasuprot normi koje njihova grupa prihvata« (str. 4).
- 46) Kao na primer: F. J. Gall, Esquirol, Lauvergne, B. A. Morel, Despine, Thomson, Maudsley, koji su činili »pokušaje za utvrđivanje biološko — psiholoških osnova kriminalnih sklonosti«.
- 47) Dr Janko Tahović: Krivično pravo — Opšti deo, str. 230-232, Savremena administracija, Beograd 1961 (380).
- 48) Tahović: Krivično pravo, str. 233.
- 49) Dr Nikola Rot: Psihologija ličnosti, str. 54-55, Zav. za izd. udžb. SRS, Beograd 1969 (202).
- 50) Tahović: Krivično pravo, str. 234.
- 51) Milutinović: Kriminologija, str. 378-380.
- 52) B. Di Tullio: Manuel d'Antropologie criminelle, str. 183, Payot, Paris 1951 (249).
- 53) Dr Mihailo Aćimović: Psihoanalitička objašnjenja kriminaliteta, JRKKP br. 4/72, str. 563-579.
- 54) Franz Alexander und Hugo Staub: Der Verbrecher und seine Richter, str. 309 (str. 203-411 u knjizi Psychoanalyse und Justiz, herausgegeben von Tilman Moser, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M 1971).
- 55) Kate Friedlander: The Psycho-Analytical Approach to Juvenile Delinquency, str. 185, Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1967 (296).
- 56) Kanepa: Kriminalna ličnost i tipologija delinkvenata, str. 14-16.
- 57) Rot: Psihologija ličnosti, str. 52, — veli da kad čovek pokazuje osobinu da na iste kao i na slične situacije reaguje na jedan određeni način, onda o toj osobini govorimo kao o opštoj osobini, crti ili svojstvu ličnosti.
- 58) Daniél Lagache: Psycho-criminogènèse, str. 151-152, Actes du II e Congres international de Criminologie, Paris, Sept. 1950 (129-155), PUF Paris 1955.
- 59) Dr Mihailo Aćimović: Psihološki problemi kriminalne etiologije, Zbornik PF, Niš 1972, str. 1-25.
- 60) Volkov i dr.: Ličnost prestupnika, str. 12, Izdateljstvo kazanskoga universiteta, 1972 (187).
- 61) Karl Marks: Teze o Fojerbahu. Štampano kao dodatak uz delo F. Engels: Lydvig Fojarbah i kraj klasične nemačke filozofije, Kultura, Beograd 1947 (75).
- 62) Buchholz-Hartmann - Lekschas-Stiller: Sozialistische Kriminologie, str. 245, Staatsverlag der DDR, Berlin 1971 (492).

- 63) Dr. Milica Petrović: Ličnost u etiologiji delinkvencije, str. 175-201, u Zborniku Etiologija maloletničkog prestupništva, Savez društva defektologa Jugoslavije, Beograd 1971 (201).
- 64) Pešić: Osnovi praktične i istraživačke kriminološke metodologije, str. 42.
- 65) Dr. Hilde Kaufmann: Kriminologije I, str. 87 i sl., Kohlhammer, Stuttgart 1971 (272).
- 66) Dodajmo ovde uz ona ranija, još jedno objašnjenje prideva klinički. »Reč dolazi iz medicine i pre svega znači da ispitivanje zahteva prisustvo bolesnika da bi se u istom trenutku mogli dobiti i konfrontirati svi dostupni aspekti njegove morfologije i njegovog organskog funkcionisanja. Kliničko ispitivanje se tako razlikuje od ispitivanja koja uključuju laboratoriju ili aparat koji omogućavaju posmatranje jednog ograničenog aspekta telesne biologije. Rezultati ovih specijalnih ispitivanja, hemijske analize, radiografije, merenje električnih nadražaja nekog mišića, audimetrija, elektroencefalografija, kardiografija, na primer korisni su i imaju smisla samo ako se povežu sa stanjem celokupnog organizma i sa njegovim već poznatim osobinama. Tek kada se vrate klinici, ovi analitički rezultati dobijaju sve svoje značaje dozvoljavajući istovremeno da se bolje razume skup karakteristika koje pojedinac pokazuje i, pošto se radi o bolesniku, priroda i uzrok njegovih tegoba«. Str. 5. André Rey: L'examen clinique en psychologie, PUF, Paris 1958 (222).

La criminologie clinique et son rapport avec la psychologie criminelle

R é s u m é

La criminologie clinique représente une orientation criminologique qui est devenue au cours des temps de plus en plus importante. Dernièrement, au Septième congrès international de criminologie, qui a eu lieu à Belgrade en 1973, sur la criminologie clinique les discussions se sont poursuivies comme de l'une des trois tendances fondamentales dans la criminologie contemporaine. Elle consiste dans l'approfondissement multidisciplinaire d'un cas individuel à l'aide des différents principes et méthodes de la science de criminologie. La criminologie clinique est en relation étroite avec la psychologie criminelle en tant que discipline criminologique spéciale qui étudie les fondements psychologiques et les manifestations du comportement criminel.

Quelques idées de l'orientation criminologique clinique ont été exposées déjà par Lambrozo et après lui par plusieurs criminologues italiens (Pende, Di Tullio, Caneppa et d'autres), ensuite par les criminologues dans plusieurs autres pays, et en France, parmi d'autres, par Pinatel.

Certains criminologues cliniques, de même que les psychologues criminalistes ont la tendance de poser leurs conceptions sur une base psychosociologique plus large. Ainsi, par exemple, à la conception de De Greeff de l'anthropologie clinique, il faut ajouter la conception de Hesnard que la personnalité criminelle doit être étudiée à l'aide de la clinique criminologique, de la psychanalyse, et de la phénoménologie. Gemelli admet l'existence de la base biologique de la personnalité, mais il ajoute que dans la personnalité de l'homme existe l'activité subjective

grâce à laquelle l'homme possède des connaissances qui ne sont pas liées au fonctionnement des organes sensoriels. D'autre part, di Tullio a basé ses études sur la conception de l'homme en tant qu'un tout, auquel cas il n'est pas nécessaire de se référer aux doctrines philosophiques.

Le processus de la criminologie clinique passe par six phases, à savoir: les investigations médico-psychologiques et sociales, la détermination du diagnostic criminologique, le pronostic social, le traitement, le reclassement social et l'interprétation scientifique. Dans toutes ses phases, et surtout dans les trois premières, se manifestent plusieurs préceptes et méthodes de la psychologie criminelle.

L'intérêt des criminologues cliniques est surtout dirigé vers deux problèmes, qui ont été traités au Congrès de Belgrade. L'un de ces problèmes est l'existence éventuelle de la personnalité criminelle, pour laquelle, la psychologie criminelle est très intéressée. Dans les derniers temps est en particulier très connue la théorie de Pinatel relative à la personnalité criminelle (égocentrique, labile, agressive et affectivement indifférente) dont les principes, d'après cet auteur, doivent être traités seulement comme hypothèse de travail. Le deuxième problème est la typologie des délinquants. Certains criminologues cliniques créent leur typologie et classification (Di Tullio), tandis que d'autres rejettent l'aspect typologique (Canepa).

La psychologie criminelle est généralement intéressée à deux groupes de problèmes. Le premier a trait au développement de la personnalité jusqu'à l'exécution de l'infraction, et le deuxième au passage à la perpétration du délit. Elle est en relation étroite avec la criminologie clinique. La criminologie clinique est exclusivement dirigée vers le cas individuel, tandis que la psychologie criminelle, dans la plupart des cas, quoique non point uniquement, vers les problèmes psychologiques individuels. La première aborde le cas individuel du point de vue tant de la psychologie que des autres sciences, tandis que la deuxième examine l'état de choses généralement sous l'aspect psychologique, sans tenir compte du fait qu'un tel aspect ne peut pas être séparé des influences sociales et biologiques correspondantes. Le rapport entre la criminologie clinique et la psychologie criminelle existe même dans le cas lorsque dans celle-ci on a recours au procédé clinique ou à la psychologie clinique.

La criminologie est une science très complexe, et dans ce réseau scientifique, la criminologie clinique et la psychologie criminelle contribuent par leur progrès tant au développement mutuel qu'au développement de la criminologie dans l'en semble.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is crucial for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It highlights the need for consistent and reliable data collection processes to support effective decision-making.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in data management and analysis. It discusses how modern software solutions can streamline data collection, storage, and reporting, thereby improving efficiency and accuracy.

4. The fourth part of the document addresses the challenges associated with data management, such as data quality, security, and integration. It provides strategies to overcome these challenges and ensure that the organization's data is reliable and secure.

5. The final part of the document concludes by summarizing the key points and emphasizing the ongoing nature of data management. It encourages the organization to continuously monitor and improve its data management practices.